

Author Accepted Manuscript (AAM) av artikkelen: VM i gatefotball – en arena for støtte, samhandling og læring.

Anne Gudrun Langaas
førsteamanuensis
1958

PhD, førsteamanuensis OsloMet – storbyuniversitetet, Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Forsker Frelsesarmeens rusomsorg

annegl@oslomet.no

Thomas Solgård Svendsen
Forsker
1984

Forsker, Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning ved Helse Vest (KORFOR)
Rådgiver Frelsesarmeens rusomsorg

Stipendiat ved Manchester Metropolitan University

Ryfylkeveien 761, 4308 Sandnes

thomasvends@gmail.com

Hilde Sylliaas
førsteamanuensis
1964

PhD, førsteamanuensis Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, NMBU.

Campus Ås, Universitetstunet 3, 1433 Ås.

Forsker Frelsesarmeens rusomsorg

hilde.sylliaas@nmbu.no

VM i gatefotball – en arena for støtte, samhandling og læring.

Homeless World Cup – an arena for support, interaction, and learning

Vitenskapelig artikkel

Antall ord: 4934

Referansenummer fra NSD: 401268

Sammendrag

Personer med rusmiddelproblemer vil ofte ha behov for tjenester og støtte på flere livsområder. I denne artikkelen beskrives 13 tidligere landslagsspilleres erfaring med deltakelse i VM i gatefotball, basert på individuelle dybdeintervjuer. Det er også gjennomført samtaler med tre nøkkelinformanter. Erfaringene analyseres i lys av Vygotskys proksimale utviklingssoner og Østerbergs amfibiske handlingsperspektiv. Funnene viser betydningen av å stå i forpliktelse, bygge relasjoner, kjenne på egen og andres mestring, forstå seg selv bedre, og at det er behov for skreddersydde aktivitetstilbud og langvarig oppfølging. Studien viser også at kompetente og erfarne ledere har avgjørende betydning for spillernes læring og utvikling.

Stikkord

Proksimal utviklingszone, Amfibiske handlinger, Sosial læring, Gatefotball, Samfunnsintegrasjon

Abstract

Individuals with a problematic substance use often need support on several life areas. This paper presents 13 former national team players' experiences with participation in Homeless World Cup (HWC), described through 13 in-depth interviews. Furthermore, conversations were conducted with three key informants. Vygotsky's zones of proximal development and Østerberg's amphibious actions/interactions, are used as analytical tools. The study's findings underline the importance of being committed, building relations, experiencing mastery, acclaim the success of others, self-insight, and the need for long-term individually tailored activities. The study also emphasizes the leaders' competence and experience as imperative in supporting players' learning and development.

Key words

Zone of proximal development, Amphibious actions, Social learning, Street-football, Social integration

Bakgrunn

Forskning fra langtidsstudier viser at personer som har et behandlingstrengende rusmiddelproblem ofte vil ha langvarig behov for tjenester og støtte på flere livsområder, som for eksempel utdanning, arbeid og fritidsaktiviteter i rusfrie sosiale nettverk (Bjornestad et al., 2019; Veseth et al., 2019 & 2021). Det å stoppe rusmiddelbruken i seg selv er som oftest bare en del av det totale endringsbildet (Stortingsproposisjon 15, (2015–2016)).

Flere frivillige organisasjoner har etablert aktivitetstilbud og sosiale arenaer for mennesker som er i en utsatt livssituasjon. Et eksempel er gatefotball som tilbys av Frelsesarmeens (FA) rusomsorg og av Fotballstiftelsens gatelag. FAs gatefotball er eksempel på et rusfritt tilbud som søker å skape positiv vekst i spillernes liv gjennom fysisk aktivitet og sosiale samlinger. I gatefotballen skal det være stor toleranse for ulikheter, feilgrep og tilbakefall (Macnaughton & Meldrum, 2017; McKeown et al., 2017).

Tidligere forskning viser at fysisk aktivitet, deltakelse i gatefotball og å representere Norge i VM i gatefotball (Homeless World Cup) har betydning for utvikling av identitet, samhandling og læring (Kobro et al., 2019; Magee & Jeanes, 2013; Sellereite et al., 2019; Sherry & O'May, 2013; Van der Veken et al.; 2020a & 2020b; Willard, 2015). For å forstå og analysere hvordan deltakelse i idrettslag kan virke positivt for utforskende læring, motiverende veiledning, konstruktiv gruppedynamikk, og tilrettelegging for personlig utvikling, utviklet Van der Veken m fl (2020b) modellen Sport-for-Development (SfD). I en case-studie anvendes modellen for å få økt forståelse for hvordan SfD kan fasilitere sosial inklusjon (Van der Veken et al., 2020a). Samtidig pekes det på behov for videre forskning for å få mer nyansert kunnskap om på hvilke måter gatefotball kan bidra positivt i den enkeltes liv (Magee & Jeanes, 2013; Sherry & O'May, 2013; Van der Veken et al., 2020a).

I denne studien analyseres og diskuteres deltakelse i VM i gatefotball. Hensikten er å utforske hvordan læring og utvikling foregår med utgangspunkt i spillernes erfaringer, basert på hvordan de snakker om sine egne opplevelser, samt hvordan de erfarer medspilleres og lederes betydning.

Teoretisk rammeverk

I Lev Vygotskys (1978) sosiokulturelle læringssyn legges det vekt på at levekår påvirker menneskers tenkemåte, og at fysiske og mentale redskaper i de sosiokulturelle omgivelsene vil prege hvordan mennesker forstår hverandre. Slike redskaper vil kunne operere som

ressurser eller barrierer, med hensyn til menneskers mulighet til å utvikle seg og forbedre egne levekår. I Vygotskys teori er kollektive prosesser viktige: Ved å stå sammen kan man nå lenger enn ved å være alene. Hos Vygotsky er sosialt samspill primærfokus, der forståelser som skapes sosialt vil kunne internaliseres individuelt, og føre til læring og utvikling.

Sentralt hos Vygotsky (Levykh, 2008) er forestillingen om kulturell utvikling, hvor personlig utvikling skjer innenfor komplekse strukturer og gjennom multirelasjonelle prosesser. Den proksimale utviklingssonen beskriver Vygotsky (1978) som gapet mellom hva man kan gjøre uavhengig av andre, og hva man kan gjøre ved hjelp av 'mer kunnskapsrike andre.' For å utnytte utviklingssonen, er personer som kan mer enn en selv, sentrale som medierende hjelpere.

Sosiolog Dag Østerberg (1993) vektlegger beskrivelser av grunner, motiver og hensikter, og søker å etablere en mangefasettert forståelse av atferd og handling. Østerbergs (1993) begrep amfibisk handling og samhandling, brukes for å beskrive ulike former for menneskelig handling. Amfibier beveger seg mellom land og vann, og analogien peker på at et handlende individ vil bevege seg mellom ulike settinger for å oppnå ulike hensikter. For å utdype amfibisk (sam)handling, viser Østerberg (1993) til en fortelling om hvordan Eugene Herrigel lærte bueskytingens kunst. Herrigel får stadig instruksjoner av sin læremester om å gå omveier, og i mindre grad fokusere så ensidig på målet om å treffe blinken. Han blir bedt om å endre fokus og utforske ulike fenomener som eksempelvis sin egen pust eller spenningen i buen. I Østerbergs teori vil det å treffe blink være den likefremme hensikten (*intentio recta*), mens Herrigel blir bedt om å ta omveier hvor fokus rettes mot andre hensikter, som hos Østerberg betegnes som oblike hensikter (*intentio obliqua*), eller omveier. Et annet eksempel på en amfibisk handling er når mennesker lykkes i en gitt aktivitet, etter flere mislykkede forsøk, nettopp fordi de inntar en form for likegyldighet til den likefremme hensikten (Østerberg, 1993).

Østerberg er opptatt av å løfte frem det han kaller handlingskunst, som består av handlinger som verken er intellektuelle eller forutbestemte, men som bærer i seg en form for 'reflektert spontanitet' og tvetydighet (Østerberg, 1993). Her er det et poeng å ikke presse sin vilje gjennom, men heller å tillate at man skifter mellom ulike fokus.

Ett poeng med amfibisk (sam)handling er at gjør man én ting for bedre å lykkes i å gjøre andre ting, noe Østerberg beskriver som allmenngyldig. Et annet viktig poeng er at hvis den

likefremme «hensikten blir for tydelig, opphører det amfibiske preget, og situasjonen kan bryte sammen» (Østerberg 1993, s.101).

Metode

For å få tilgang til deltakernes erfaringer og refleksjoner valgte vi en kvalitativ tilnærming med 16 informanter (Brinkmann & Kvale, 2015). Det ble gjennomført semistrukturerte dybdeintervjuer av 13 tidligere landslagsspillere fra FAs gatefotball, og alle var menn. I tillegg har forfatterne hatt samtaler med tre nøkkelinformanter fra FAs rusomsorg for å få deres refleksjoner om deltakelse i VM i gatefotball.

Forut for intervjuene ble det gjennomført en større spørreundersøkelse blant alle registrerte gatefotballspillere i FAs rusomsorg. Ved gjennomgang av åpne kommentarfelt fant vi temaer relatert til erfaringer med å bli stilt krav til, sosial deltakelse, opplevelse av egen og andres mestring, selvtillit og fellesskapsfølelse. Temaene som kom frem, bidro til utvikling av intervjuguiden, og omhandlet deltakelse på landslaget, erfaringer fra tiden før, under og etter VM, og en oppfordring til informantene om å fortelle om egne erfaringer.

Informantene ble rekruttert ved at intervjuerne fikk tilgang til deltakerlistene for perioden Norge har deltatt i VM i gatefotball (2005 – 2019). Deretter tok vi kontakt med laglederne for de største gatefotballagene som hadde hatt spillere med til VM, og spurte om de tidligere landslagsspillerne kunne kontaktes. Totalt ble 15 spillere forespurt. Alle takket ja, men to trakk seg før intervjuet ble gjennomført.

Intervjuene ble gjennomført telefonisk på grunn av Corona-pandemien. For noen deltakere erfarte vi at telefonsamtaler fungerte godt da de ga uttrykk for at det å sitte med en person i et rom og snakke kunne være krevende. En deltaker gikk tur samtidig som han snakket, og ga uttrykk for at han tenkte bedre da. Vi er oppmerksomme på at mange nonverbale uttrykk forsvinner ved intervju over telefon, men man hører samtidig nøling, pauser og stemmeleie.

Intervjuene ble tatt opp digitalt og transkribert ordrett, med noen justeringer for å ivareta deltakernes anonymitet. En kandidat ønsket ikke at intervjuet ble tatt opp. Intervjuer noterte under intervjuet, og sjekket fortløpende med informanten om informasjonen ble forstått riktig. For å tilby leserne en transparent presentasjon ble informantenes stemmer gjengitt ved flere direkte sitater. Det er også ofte valgt sitater som representerer flere av deltakernes stemmer. Av hensyn til anonymitet er informantene gitt fiktive navn. Lydfilene ble slettet etter transkribering.

Spillerne kom fra ulike steder i Norge, og var i alderen 27 – 64 år. De fleste hadde mer enn 10 års aktiv rusbruk. Flere av dem hadde vært i gjentakende rusrehabilitering. Av de 13 deltakerne i denne studien var ni i jobb og to i høyere utdanning. Bare to av informantene oppga at de fremdeles ruset seg av og til. Deltakerne hadde ulike utfordringer som tankekjør, sosial angst, hyperaktivitet og spenningssøking, psykiske lidelser, og somatiske plager.

Transkripsjonene ble først lest gjentatte ganger med spørsmålet: Hva handler erfaringene om? (Maxwell, 2013). Forfatterne diskuterte og ble enige om at det blant annet handlet om læring og utvikling. Med det som utgangspunkt, valgte man en teoridrevet analyse basert i Vygotsky og Østerbergs perspektiver. Begrepene ‘proksimal utviklingszone’ og ‘amfibiske handlinger’ ble valgt som komplementære kategorier og sto sentralt i den videre analysen (Cardano, 2020). Forfatterne leste transkripsjonene flere ganger, og dataene som belyste kategoriene ble diskutert, valgt ut og analysert i en pågående vekslings mellom data, teori og studiens hensikt (Maxwell, 2013). Denne analysemetoden ble valgt da den bidro til ‘å pakke ut’ dataene på en måte som ga en nyansert forståelse av hvordan læring og utvikling skjedde i gatefotballen.

Vi har diskutert at de to informantene som trakk seg kunne tilført materialet flere detaljer, men erfarte at dataene som var tilgjengelige viste stor bredde i informantenes anekdoter om hva som hadde vært av særlig betydning for dem. Det vurderes at datamaterialets informasjonsstyrke, basert i tykke beskrivelser, gir et tilfredsstillende grunnlag for analyse og for å svare på hensikten med studien (Malterud et al., 2016).

Forfatterne har inngående kjennskap til, og erfaring med rusomsorg fra ulike posisjoner som for eksempel fra Gatehospitalet og ulike rusrehabiliteringsinstitusjoner. I tillegg har en av forfatterne omfattende erfaring fra å være helsepersonell på NM og VM i gatefotball. Forfatternes ulike erfaringer gjorde det mulig å stille kritiske spørsmål til hverandres tatt-for-gitt-heter og forforståelser, som igjen ga rom for kritiske diskusjoner og avveininger ved utviklingen av studiedesign, intervjuguide og analyse. Forfatternes langvarige involvering i feltet var en forutsetning for at man kunne velge de aktuelle teoretiske perspektivene om læring og utvikling (Maxwell, 2013). De samme perspektivene ga en nødvendig analytisk distanse til datamaterialet. I tillegg ga mangeårig engasjement i og erfaring fra feltet forfatterne mindre sjanse for å forfølge falske og premature assosiasjoner (Maxwell, 2013).

Studien ble gjennomført etter forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2021) og anbefalt av NSD.

Funn og diskusjon

Når man setter gatefotball inn i Østerbergs (1993) teoretiske rammeverk, vil rusmestring være den likefremme hensikten, mens det å ta omveier – som å spille fotball – er å rette oppmerksomhet mot andre oblike hensikter. Amfibiske handlinger settes i spill når aktørene skifter mellom å ha fokus på det likefremme og på omveien. Erfaringer fra omveien – her gatefotballen – er utgangspunktet for å frembringe ny forståelse for spillernes læring og utvikling i denne studien. Gatefotball kan også operere som en proksimal utviklingszone ved å etablere et omsorgsfullt og støttende miljø, der det stilles krav til både ledere og den enkelte deltaker (Vygotsky, 1978).

Gatefotball – et trygt miljø for utforskende læring?

Å være i en prosess hvor man utforsker nye erfaringer forutsetter at man er i et trygt miljø der læring og utvikling kan skje i eget tempo (Vygotsky, 1978). Flere av spillerne snakket om erfaringene sine og Arvid sa han syntes det var fint på gatefotballen, men at han ruset seg da han kom hjem etter trening. Noen ganger møtte han ikke opp på trening fordi han syntes det var:

«(...) bedre å bare ruse seg, ikke gå noe sted. Men da ringte de og de ga seg ikke før jeg kom. Da ble det mindre rus for da fikk jeg til å være der hver onsdag og da rusa jeg meg mindre, bare dagen før, men ikke samme dagen» (Arvid).

Arvid fikk rusfrie erfaringer ved å delta på gatefotballen. Analysen demonstrer her en amfibisk handling ved at Arvid erkjente og reflekterte over at han endret rusvanene sine da han ble invitert inn i et trygt miljø som også opererte som en proksimal utviklingszone for ham. Dette resonerte med Østerberg (1993) og Vygotskys (1978) perspektiver.

Videre viser dataene at fysisk aktivitet i et trygt sosialt miljø oppleves som nye og positive erfaringer. Oscar sa:

«At det er fysisk aktivitet, det å få brukt seg fysisk på dagen. Og det å være i et sosialt miljø og med venner som har samme bakgrunn, men som ikke ruser seg. Det frister for mye å ruse seg om en er sammen med folk som ruser seg.»

Erfaringer med fysisk aktivitet og et konstruktivt sosialt miljø kan operere som distraksjon fra tankekjør og uro, og gi mulighet for nye impulser (Willard, 2015). Det at lederne «ikke ga

seg» opplevde Arvid som en nødvendig handling for å få ham med. Denne handlingen forutsetter at kompetente ledere opererer som 'kunnskapsrike andre' slik Vygotsky (1978) beskriver. Forskning viser også at ledere med kompetanse om brukergruppens behov og utfordringer, vil være avgjørende for å etablere og opprettholde gatefotballen som et velfungerende sosialt miljø (Magee & Jeanes, 2013; Van der Veken et al., 2020a).

En forutsetning for å spille FA-gatefotball er at du møter upåvirket av rus på trening. For spillerne betyr det at de må forholde seg til noen regler, og Espen sier at «vi trenger litt rammer og krav vi gamle krigere». Rammer og krav kan gi forutsigbarhet og en opplevelse av et trygt miljø som er av betydning for læring og utvikling (Vygotsky, 1978). Rusfrihet er et absolutt krav fra du takker 'ja' til å være med på landslaget, til VM er over. Å skrive kontrakt mener både nøkkelinformanter og spillere er av stor betydning for å klare å stå i rusfrihet. Et eksempel på dette er Per, som sier at han hadde bestemt seg for å ikke engang prøve alkohol etter rehabiliteringen, og at det å signere landslagskontrakten forsterket denne beslutningen.

Flere opplevde at å bli med i gatefotballen var som å møte en familie som intuitivt så hvem de var. De opplever å bli tatt imot som «den du er» og at «alle snakker med alle – det er ikke sånn to og to» (Arvid). Både spillerne og nøkkelinformantene mente at i dette møtet har lederne en sentral rolle. Flere spillere hadde erfart at trenerne stilte høye krav til dem, og også at de la til rette for seriøse treninger og samhold. Dette ga mestringsopplevelser da kravene var tilpasset spillergruppen. Spillerne beskriver lederne som personer med empati, omsorgsevne, og spesifikk kunnskap om rus og psykiske utfordringer. Her beskrives sentrale egenskaper ved lederne når de opererer som 'kunnskapsrike andre' i den proksimale utviklingssonen. Analysen løfter frem at spillerne har behov for å bli møtt med anerkjennelse, tilpassede krav, fysisk og sosial tilrettelegging, og at dette er et lederansvar. Dette begrunnes i Vygotskys (1978) teori om kunnskapsrike og betydningsfulle andre, og Van der Veken et al. (2020a & 2020b) studier som fremhever betydningen av lederes kompetanse i møte med gatefotballspillere.

Nøkkelinformantene uttrykte at et av målene med deltakelse i gatefotball var å oppleve støtte gjennom sosiale relasjoner. Det å forberede seg til kamp sammen med laget og snakke om hva man kunne gjort annerledes og hvordan ting hadde gått, poengterte flere av spillerne at skaper en positiv fellesskapsfølelse. Her viste dataene igjen et eksempel på betydningen av et trygt miljø som forutsetning for læring og utvikling i tråd med Vygotskys (1978) teorier, og at hendelser i gatefotballaget kan gis gyldighet, diskuteres og reflekteres over som en del av omveien slik Østerberg (1993) forstår det.

Analysen viste hvordan laget fungerte som en proksimal utviklingszone ved at både ledere og lagkamerater opererte som kunnskapsrike og betydningsfulle andre, og at laget opererte som et trygt sosialt fellesskap. Spillerne uttrykte blant annet at det var:

«Stas med landslagsdrakt og nasjonalsangen (...) veldig godt samhold med seriøse treninger som gir mestringsopplevelse (...) Vi var der med flagget; vi dro som et lag, spilte som et lag og tapte og vant som et lag» (David).

Refleksjon over både mestring og utfordringer og det å få erfaring med ulike reaksjoner, er i tråd med hvordan Østerberg (1993) beskriver hva som kjennetegner nettopp omveien som gatefotballen representerer i denne studien. Nøkkelinformanten var opptatt av at spillerne manglet gode rusfrie erfaringer, og at gatefotballen søkte å legge til rette for det. Forskning viser at mennesker med ruslidelser kan gå glipp av sosial læring som for mange skjer naturlig gjennom hverdagsliv, skolegang og deltakelse i fritidsaktiviteter (Van der Veken et al., 2020b). Flere av spillerne trakk frem at både det å ha andre som forbilder, og å kunne være et forbilde selv, var en betydningsfull erfaring. Eksempelvis beskrev Asgeir hvordan en tidligere rus-kompis var den som introduserte ham til gatefotballen. Han sa at han tenkte at om kompisen hadde klart å bli rusfri, så ville han også klare det.

Spillerne vektla betydningen av at de ble heiet frem og samtidig fikk støtte til å jobbe med individuelle utfordringer og oppdage og utvikle egne ressurser. Gjennom gatefotballen kan spillernes sårbarhet og styrker tre frem som ikke-planlagte hendelser, gi mulighet for ledere til å støtte og tillate at deltakerne går sine individuelle omveier som ledd i en personlig og sosial utvikling, slik Østerberg(1993) beskriver betydningen av amfibiske handlinger. Gatefotball blir på denne måten et eksempel på hvordan spillerne kan få erfaringer fra rusfrie sosiale arenaer og multirelasjonelle situasjoner, noe som også Vygotsky (1978) beskriver som betydningsfullt for personlig utvikling.

Det at spillerne reflekterte over spontane hendelser i gatefotballaget, kan forstås som at ikke-planlagte hendelser ble gitt gyldighet og legitimitet, ble utfordret og tatt hensyn til.

Hendelsene bidro til læring og utvikling, noe som med Østerberg (1993) kan beskrives både som amfibisk og allment.

Gatefotball – en individuell (om)vei til samfunnsintegrasjon?

Spillerne hadde flere beskrivelser av at sterke erfaringer fra VM også kom til nytte i etterkant, og et eksempel var Finn som sa:

«Det å være i VM ga meg en ekstra kraft som gjorde at det ikke var vanskelig å være uten rus. Det er første gang jeg har kjent på noe som er større og sterkere enn rusen (...). Alt annet jeg hadde opplevd var forbundet med rus. Nå har jeg andre opplevelser som gir meg kraft og holder meg. Jeg rusa meg i 8-9 måneder etter at jeg kom fra VM. Jeg holdt på til jeg ikke orka mer» (Finn).

VM var en enkeltstående hendelse i Finns liv som ga ham en kraft han klarte å mobilisere da han møtte utfordringer. Finn hadde behov for ytterligere rusbehandling, og han beskrev at han brukte kraften fra de positive rusfrie erfaringene fra VM aktivt da han var i rehabilitering. Siden dette var de eneste gode rusfrie erfaringene han hadde, fikk de stor betydning. Dette forstår vi som at han hadde funnet en ny ressurs i seg selv der han kjente på en styrke som han kunne støtte seg på i arbeidet med å utvikle en rusfri identitet.

Et rusfritt miljø er en forutsetning for læring og utvikling, noe nøkkelinformantene løftet frem som viktig da målet var at spillerne skulle lære nye strategier for å håndtere eget liv, forstå seg selv, og seg selv i forhold til andre. Dette resonnerer med SfD-modellens elementer som omhandler læring, veiledning, og tilrettelegging for personlig utvikling (Van der Veken et al., 2020b). Videre er det i tråd med reflektert spontanitet ved at man ga gyldighet til det som skjedde i den proksimale utviklingssonen (Vygotsky, 1978; Østerberg, 1993).

Spillerne beskrev at de endret måten å tenke på som rusfrie, og at de tok andre hensyn enn de har gjort tidligere. Et eksempel var David som sa at ...«det tar jo lang tid før en begynner å tenke rusfrie tanker, for det sitter i hjernen selv om narkotikaen er ute av kroppen. For meg var det 16-17 år i rus».

Et annet eksempel var Asgeir som fikk dårlig samvittighet fordi han hadde lang reisevei og ikke alltid klarte å møte opp til trening.

«Jeg hadde jo ikke brydd meg om sånt hvis jeg var rusa. Nå var det noe helt annet. De [lederne. Forfatterens presisering] så nok det. Jeg reiste så ofte jeg kunne, og holdt en fot innafor. De forsto jo at jeg gjorde det jeg klarte. Jeg ville gjøre det jeg ble bedt om.»

Dette forstår vi som at både David og Asgeir erkjente og reflekterte over egen situasjon, og at Asgeir endret seg med hensyn til å ta ansvar og finne løsninger. Begge uttrykte at de hadde fått erfaringer som påvirket både atferd og identitet, noe som også resonnerer med nøkkelinformantenes ønsker om utvikling av rusfri identitet og sosial kompetanse. Her opererte også lederne som betydningsfulle andre som så hva Asgeir strevde med og dermed kunne støtte ham. Asgeir trakk frem betydningen av ledernes evne til å observere at han

gjorde sitt beste. Han var opptatt av hva de andre tenkte om ham og måten han leverte på. Asgeirs og flere spilleres erfaring kan forstås som en begynnende læringsprosess som påvirket hvordan de så på seg selv, og seg selv i forhold til andre. Dette resonnerer med hvordan Vygotsky omtalte læringsprosesser (Levykh, 2008). En forutsetning for at spillene skal kunne nyttiggjøre seg gatefotballaget som lærings- og utviklingsarena, er at lederne forstår kompleksiteten i samspillet og har kunnskap som de kan anvende og tilpasse til ulike behov (Van der Veken et al., 2020a & 2020b). Gjennom å bli stilt krav til, ble Asgeir tilbudt en posisjon som ansvarlig der han reflekterte over egen og andres væremåte. For eksempel erkjente Asgeir at han måtte oppfylle sin del av kontrakten, noe som motiverte ham til å ta opp egne utfordringer med lederne. Han oppdaget at ting kan løses og han fremstår som overrasket over det, siden det var en ny erfaring for ham.

I analysen stilte vi oss spørsmålet om hva som gjorde at Asgeir og de andre spillerne ble usikre på *om* og *med hvem* personlige utfordringer kunne tas opp. Per fortalte at han hadde vurdert om han skulle trekke seg fra landslaget da han møtte personlige utfordringer som gjorde det vanskelig for ham. Etter noe tid tok han initiativ til å snakke med en leder om dette, da han selv syntes det var vanskelig å finne ut av hvordan han skulle håndtere det. Per erkjente at hvis han skulle være med på landslaget så måtte han innlemme noen betydningsfulle andre i problemene sine, og makte å ta imot støtte og veiledning. Ifølge Van der Veken et al. (2020a & 2020b) har ledere et eksplisitt ansvar for å etablere en kultur som rommer muligheten for å tematisere personlige utfordringer og utilsiktede reaksjoner, og for å tydeliggjøre egen rolle overfor spillerne. For å fylle rollen som kunnskapsrike og betydningsfulle andre må lederne ha relevant kompetanse som blant annet hjelper dem til å bli kjent med spillerne, kunne møte den enkeltes utfordringer, og på bakgrunn av det, etablere et samarbeid (Vygotsky, 1978).

Spillerne hadde behov for støtte og oppfølging før, under og etter mesterskapet, og de ga uttrykk for at de kunne streve med ulike utfordringer. Arvid sa at «det tok to måneder å komme seg igjen etter at jeg kom hjem. Jeg var helt utslitt». Hjemme igjen etter VM ville han bare ruse seg «for å komme over tomheten. Da var det jo ikke noe som kunne bli større. Å være på landslaget topper jo alt, så det var jo ikke mer å streve etter». Arvid ble fulgt opp etter hjemkomst av to personer som ringte og hentet ham:

«(...) selv om jeg prøvde å ha unnskyldninger, så hjalp det ikke. De bare ringte på og ventet til jeg kom ut. Sa jeg at jeg ikke hadde spist, sa de at vi har mat til deg. De ga seg aldri. Jeg slapp aldri unna» (Arvid).

Arvid falt tilbake til det som var kjent, men ble holdt fast. 'De som holdt fast' hadde en kunnskap og forståelse av hva som måtte til i en slik kritisk fase, og dette resonnerer med beskrivelsen av hva som kreves av en kompetent hjelper (Van der Veken et al., 2020a; Vygotsky, 1978).

David sa: «Alle som skal bli rusfrie må ha et rusfritt nettverk så de ikke blir ensomme. (...) Jeg hadde aldri klart å bli rusfri hvis jeg hadde måttet flytte tilbake til der jeg bodde da jeg rusa meg.»

Forskning understreker at kognitiv bedring og samfunnsintegrering er tidkrevende, og at hjelpen derfor må være lett tilgjengelig, med kontinuitet i oppfølgingen og individuelt tilrettelagte tilbud (Bjornestad et al., 2019; Veseth et al., 2021). Spillerne beskrev det å prøve å leve et rusfritt liv som utfordrende. Arvid erfarte at lederne fulgte tett opp også etter hjemkomst, mens David poengterte betydningen av et rusfritt nettverk og trygt bomiljø. I tillegg sa Per at både gatefotballen og den ulønnede deltidsjobben var viktige elementer som bidro til at det ikke ble altfor tomt etter verken rehabiliteringen eller VM-uken.

Spillerne både lærte og utviklet seg gjennom forberedelse til og deltakelse i VM. Videre viser analysene betydningen av at ledere som 'kunnskapsrike andre' er tilgjengelige og forstår når og hvordan de skal følge opp den enkelte. Det å stoppe rusmiddelbruken før og under VM var bare en del av endringsbildet, og analysene viser at rusmestring er en krevende og langvarig prosess hvor læring og utvikling er sentralt.

Konklusjon

Studien viser at gatefotballen fungerer som et sosiokulturelt univers som kan forstås som en proksimal utviklingszone, hvor spillerne veiledes til egenutvikling gjennom å være i en utviklingszone sammen med 'mer kunnskapsrike andre'. I denne studien er gatefotball forstått som en omvei som innebærer at man gjør én ting for bedre å lykkes i å oppnå noe annet, der 'noe annet' i denne sammenhengen er rusmestring og sosial inklusjon.

Studien viser hvilken betydning lederne har for spillernes læring og utvikling. Kompetente ledere må legge til rette for læring og utvikling i et trygt miljø, noe som forutsetter erfaring og kunnskap. For å lykkes er det behov for skreddersydde tilbud over tid, avhengig av hvor man befinner seg i sin endringsprosess.

Referanser

- Bjornestad, J., Svendsen, T. S., Slyngstad, T. E., Erga, A. H., McKay, J. R., Nesvåg, S., Skaalevik, A. W., Veseth, M., Moltu, C. (2019). "A life more ordinary" processes of 5-year of recovery from substance abuse. Experiences of 30 recovered service users. *Front Psychiatry*. 2019;10:689. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00689>
- Brinkmann, S. & Kvale, S. (2015) *InterViews: learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.
- Cardano, M. (2020). *Defending qualitative research : design, analysis and textualization*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429464232>
- Kobro, L. U., Borg, M., Karlsson, B., & Vike, H. (2019). *Recovery på banen. Gatelag som samskapende sosial innovasjon i norske kommuner*. https://openarchive.usn.no/usn-xmloi/bitstream/handle/11250/2583692/2019_16_Kobro.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Levykh, M. G. (2008). The affective establishment and maintenance of Vygotsky's zone of proximal development. *Educational theory*, 58(1), 83-101. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2007.00277.x>
- Macnaughton, J. F. P. & Meldrum, J. (2017). Dreams of Social Inclusion: True Experiences of Street Soccer through Fictional Representation. *Creative Approaches to Research*, vol. 10. no. 1, 52-70. <https://www.proquest.com/openview/e7a3d5e1de768984765d79b608d4a920/1?pq-origsite=gscholar&cbl=406410>
- Magee, J., & Jeanes, R. (2013). Football's coming home: A critical evaluation of the Homeless World Cup as an intervention to combat social exclusion. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(1), 3-19. <https://doi.org/10.1177/1012690211428391>
- Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample Size in Qualitative Interview Studies: Guided by Information Power. *Qual Health Res*, 26(13), 1753-1760. <https://doi.org/10.1177/1049732315617444>
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: an interactive approach*. Sage.
- McKeown, M., Roy, A. & Spandler, H. (2017). "You'll never walk alone": Supportive social relations in a football and mental health project. *International Journal of Mental Health Nursing*, 360–369 <https://doi.org/10.1111/inm.12122>

NESH Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. (5. utg. ed.).

<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

Sellereite, I., Haga, M., & Lorås, H. (2019). Fysisk aktivitet som verktøy i det helsefremmende arbeidet opp mot rus og psykisk helse: en brukerundersøkelse i FIRE – Stiftelsen Ett skritt videre. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 16(1), 39-51.

<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2019-01-05>

Sherry, E., & O'May, F. (2013). Exploring the impact of participation in The Homeless World Cup on individuals with substance abuse or mental health disorders. *Journal of Sport for Development*, 1(2). <https://jsfd.org/2013/10/01/exploring-the-impact-of-sport-participation-in-the-homeless-world-cup-on-individuals-with-substance-abuse-or-mental-health-disorders/>

Stortingsproposisjon 15 (2015–2016). Opptappingsplanen for rusfeltet (2016–2020). Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-15-s-20152016/id2460953/>

Van der Veken, K., Lauwerier, E., & Willems, S. (2020a). "To mean something to someone": sport-for-development as a lever for social inclusion. *Int J Equity Health*, 19(1), 11-11.

<https://doi.org/10.1186/s12939-019-1119-7>

Van der Veken, K., Lauwerier, E., & Willems, S. J. (2020b). How community sport programs may improve the health of vulnerable population groups: a program theory. *Int J Equity Health*, 19(1), 74-74.

<https://doi.org/10.1186/s12939-020-01177-5>

Veseth, M., Moltu, C., Svendsen, T. S., Nesvåg, S., Slyngstad, T. E., Skaalevik, A.W. & Bjornestad, J. (2019). A stabilizing and destabilizing social world: close relationships and recovery processes in SUD. *J Psychosoc Rehabil Ment Health*. 6(1):93–106.

<https://doi.org/10.1007/s40737-019-00137-9>.

Veseth, M., Svendsen, T. S., Nesvaag, S., Moltu, C., Davidson, L. & Bjornestad, J. (2021). “And then the rest happened”— A qualitative exploration of the role that meaningful activities play in recovery processes for people with a diagnosis of substance use disorder.

Subst Abus. 43(1):260-266. <https://doi.org/10.1080/08897077.2021.1941506>

Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: the development of higher psychological processes*. Harvard University Press

Willard, S. T. (2015). Gatefotball: en kvalitativ studie om deltakelse i aktiviteten gatefotball for mennesker med rusbakgrunn [Masteroppgave]. Norwegian University of Life Sciences (NMBU).

Østerberg, D. (1993). *Fortolkende sosiologi 1 Almene emner og metodologi*. Universitetsforlaget.